

В.Б. Скоморовський
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

А.С. Зборчий
здобувач вищої освіти ступеня «спеціаліст»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Контрафакція і піратство як правова проблема: шляхи вирішення

Стаття присвячується актуальній на сьогоднішній день проблемі – визначенню масштабів контрафакції й піратства в Україні та шляхів їх подолання. Зазначається, що в Україні здійснюється активна законодавча діяльність, яка націлена на зменшення кількості правопорушень у сфері авторського права, однак упродовж останніх десяти років наша держава визнається однією з країн із найбільшим рівнем піратства у сфері авторського права і суміжних прав. У статті розкриваються актуальні аспекти ключових питань у сфері авторського права, в тому числі питання стосовно проблем захисту авторських та суміжних прав від контрафакції та піратства, визначені рекомендації щодо вирішення та подолання проблем порушення авторського права.

Ключові слова: авторське право, інтелектуальна власність, правопорушення авторського права, піратство, плагіат, контрафакт, законодавство, санкції, відповідальність.

В.Б. Скоморовский
доктор юридических наук, доцент,
профессор кафедры государственного-правовых дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

А.С. Зборчий
соискатель высшего образования степени «специалист»,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

Контрафакция и пиратство как правовая проблема: пути решения

Статья посвящена актуальной проблеме – определению масштабов контрафакции и пиратства в Украине и путям их преодоления. Отмечается, что в Украине осуществляется активная законодательная деятельность, направленная на уменьшение количества правонарушений в области авторского права, но за последние десять лет наше государство признано одной из стран с самым большим уровнем пиратства в сфере авторского права и смежных прав. В статье раскрыты актуальные аспекты ключевых вопросов в области авторского права, в том числе вопросы, связанные с защитой авторских и смежных прав от контрафакции и пиратства, определены рекомендации по решению и преодолению проблем нарушения авторского права.

Ключевые слова: авторское право, интеллектуальная собственность, правонарушение авторского права, пиратство, плагат, контрафакт, законодательство, санкции, ответственность.

V. Skomorovskiy
Doctor of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University

A. Zborchiiy
Graduate Student,
“KROK” University

Contrafaction and Piracy as a Legal Problem: the Ways of Solving

The article is devoted to the actual problem – to determine the extent of counterfeiting and piracy in Ukraine and ways to overcome this problem. It is noted that Ukraine is carrying out active legislative activity aimed at reducing the number of offenses in the field of copyright, but over the past ten years, our state is recognized as one of the countries with the highest level of piracy in the field of copyright and related rights. The article reveals the topical aspects of key issues in the field of copyright, including issues related to the protection of copyright and related rights from counterfeiting and piracy, and identified recommendations for solving and overcoming copyright infringement problems.

Keywords: *copyright, intellectual property, copyright infringement, piracy, plagiarism, counterfeiting, legislation, sanctions, responsibility.*

Постановка проблеми

Однією з найважливіших проблем вітчизняного законодавства на сучасному етапі є порушення авторського права. Ця проблема надзвичайно гостро постала і в глобальному масштабі, так як багатьом країнам це явище наносить серйозної економічної шкоди. Крім заподіяння істотних збитків окремим правласникам, контрафактна діяльність призводить до низки негативних наслідків для держави загалом, наприклад, до скорочення кількості робочих місць, погіршення інвестиційного клімату, гальмування процесу інноваційного розвитку.

Україна потребує більш дієвих засобів, які будуть націлені на охорону авторських прав та ефективну боротьбу з різними видами його порушень, що дозволить удосконалити законодавство до відповідного рівня та надалі успішно співпрацювати з розвиненими країнами світу в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У статті сформовано теоретичні висновки з приводу правового регулювання захисту авторських та суміжних прав від контрафакції та піратства, які ґрунтують-

ся на загальних досягненнях юридичної науки, в тому числі на результатах досліджень таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Б. С. Антимонова, Є. П. Гаврілова, О. С. Йоффе, Д. Липчик, Р. О. Стефанчук, А. П. Сергеева, О. В. Ришкова, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонова, Є. А. Флейшиц, Г. Ф. Шершеневич, О. В. Ришкова, О. І. Романюк, Т. В. Рудник, О. Д. Святоцький, Ю. Ю. Симонян, Р. О. Стефанчук, Н. П. Стригун, О.О. Штефан [7, 9].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Хоча питання правового регулювання захисту авторських та суміжних прав від контрафакції й піратства на сьогоднішній день доволі ретельно досліджені як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, залишається невирішеним питання визначення масштабів контрафакції та піратства в Україні й шляхи подолання цієї проблеми.

Формулювання цілей статті

Мета статті – здійснити дослідження й обґрунтувати проблеми порушення авторського права в Україні, а саме піратства та контрафакції і визначення основних шляхів її подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Уперше таке поняття, як «піратство» в Україні з'явилося у Законі України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) [4], під яким відповідно до п. б ч. 1 ст. 50 розуміють опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України та розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення.

На нашу думку, поняття контрафакції та піратства відображають і доповнюють один одного. Отже, під контрафакцією слід розуміти товар, який виготовляється незаконно, а також протизаконно відтворюється і (або) розповсюджується, а під піратством розуміють процес безпосереднього опублікування, відтворення, розповсюдження подібних контрафактних примірників. Таким чином, піратство є незаконною дією, а вже її предметом виступає контрафактна продукція.

Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає види порушення авторського права, які дають право на судовий захист, до них належать:

- 1) здійснення будь-яких дій, які направлені на порушення особистих немайнових та майнових прав;
- 2) піратство у сфері авторського права;
- 3) плагіат;
- 4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які володіють авторським правом, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних);
- 5) здійснення дій, що можуть створити загрозу порушення авторського права;
- 6) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права чи особи, яка здійснює таке управління;
- 7) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена

інформація про управління правами, зокрема в електронній формі [4].

Найбільш масовим видом порушень авторських прав на території України є контрафакція, піратство та плагіат.

Розрізняють комерційне та некомерційне піратство. До комерційного належить бізнес, у процесі якого не створюється нічого власного, а тільки береться за основу контент, що охороняється авторським правом, копіюється та продається без дозволу автора. Некомерційним піратством є форма запозичення інформації, що в більшості мають стосунок до мережі Інтернет.

Під контрафакцією розуміють самовільне та протизаконне виготовлення і розповсюдження екземплярів твору без згоди правовласника.

Причинами існування контрафактної та фальсифікованої продукції є висока щільність концентрації конкурентного середовища; територіальна і кількісна безконтрольність продажу продукції; відсутність необхідних знань про оригінальну й незаконно марковану продукцію; відсутність єдиної системи контролю якості та захисту товарів.

До контрафактних належать товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію країни або вивезення з цієї території призводить до порушення прав власника, що захищаються відповідно до чинного законодавства країни та міжнародних договорів країни, укладених у встановленому законом порядку.

Виявляється контрафактність товарів у процесі здійснення митного контролю.

Також досить великою та поширеною проблемою і видом порушення авторського права є плагіат. Під ним розуміють порушення немайнових (право на ім'я) та майнових (право на винагороду) прав автора, а суттю плагіату є викрадення результату інтелектуальної праці [5, с. 38].

На практиці відрізнити плагіат від інших суміжних із ним понять не завжди можливо. Слід розуміти, що дії, спрямовані на неправомірне використання, копіювання, опублікування чужих авторських матеріалів самі по собі не можуть визнаватися

плагіатом. Подібні порушення слід відносити до піратства. А от піратство, в свою чергу, стає плагіатом, якщо будуть неправомірно використані результати інтелектуальної власності та присвоєння авторства [7].

Чинне законодавство України за порушення авторського права передбачає три види відповідальності: цивільно-правову, адміністративну та кримінальну.

Головною метою цивільно-правової відповідальності є не стільки покарання за порушення правопорядку, як відшкодування збитків, що заподіяні в результаті. Особливостями такого виду відповідальності є її майновий та компенсаційний характер, а також відшкодування завданої моральної шкоди. Основними формами цивільно-правової відповідальності, під якими розуміють форму прояву тих додаткових обтяжень, що накладаються на правопорушника, слід виділити найбільш дієві методи захисту авторського права, а саме: відшкодування збитків, стягнення незаконно отриманого доходу та виплату компенсації, що задовольняє майновий інтерес потерпілого.

У сфері законодавства України адміністративна відповідальність визначається як різновид юридичної відповідальності, що має специфічне адміністративне правопорушення. Вона полягає в застосуванні уповноваженими органами державної влади або їхніми посадовими особами адміністративного стягнення (штрафи, вилучення, конфіскація, відчуження тощо), що передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими актами. На наш погляд, позитивними моментами існування адміністративної відповідальності за порушення авторського права та адміністративно-правового механізму захисту цього права є оперативність розгляду справ, що формує об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав.

Кримінальна відповідальність була введена в Україні з метою виконання чинних міжнародних зобов'язань (Бернська конвенція, Угода TRIPS тощо) та у зв'язку з усвідомленням необхідності посилення боротьби з порушеннями у цьому напрямку.

Кримінальний кодекс України статтею 176 закріпив конкретні форми вчинення злочину порушення авторського права (незаконне відтворення творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних, їх незаконне розповсюдження та інші умисні порушення авторського права, які завдали матеріальної шкоди у значному розмірі).

Кодекс передбачає такі покарання, як суттєвий штраф чи виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на той саме строк (якщо дії здійснюються повторно або за змовою сторін, позбавлення волі збільшується на строк від двох до п'яти років, а для службових осіб – від трьох до шести років).

Вважаємо, що суттєвим недоліком системи захисту прав інтелектуальної власності (у тому числі авторського права) є недостатня ефективність санкцій за їх порушення. Так, наприклад, позбавлення цивільного права каральної (штрафної) функції істотно обмежує його потенційні можливості. Порушник повинен, окрім відшкодування збитків, понести додаткове майнове позбавлення, «покарання». «Він повинен нести додаткові невідгідні майнові наслідки саме за вчинене ним правопорушення, а не тільки «виправити» те, що вдіяв за власною волею, помилкою, необачністю (провиною). Це проблеми порушника, але не відповідальність за порушення чужих прав» [9].

Таким чином, заходи, які призведуть до вдосконалення цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права, повинні бути такими. Повноцінне забезпечення зі сторони держави дієвих механізмів притягнення правопорушників у сфері авторського права до відповідальності, а також заходів щодо реагування на виявлені правопорушення у сфері авторського права. Для реалізації вказаної дії можна, наприклад, створити окрему систему судів, які будуть займатися тільки розглядом справ, що стосуються порушень у галузі інтелектуальної власності, у тому числі авторського права. Більше уваги слід приділяти також заходам попередження правопорушень; зважаючи на швидкий темп розвитку новітніх техноло-

гій, держава повинна своєчасно реагувати виданням нормативних актів задля урегульованості сфери авторського права; крім того, важливу роль у вдосконаленні цивільного законодавства відіграє приведення нормативно-правових актів у відповідність один одному та міжнародним актам і стандартам, усунення протиріч [9].

Що стосується сфери кримінальної відповідальності, слід зазначити, що у правозастосовній практиці у зв'язку з тим, що у диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України кримінально-караним порушенням авторського права визнається винятково умисне порушення таких прав, теж можуть виникати певні складнощі.

Деякими науковцями висловлюються пропозиції щодо «доцільності виключення із диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України слова «умисне» і криміналізувати як умисне, так і необережне порушення авторського права» [9].

Варто зазначити, що в Законі України «Про авторське право і суміжні права» у п. «е» ст. 50 визначено, що будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і суміжних прав є порушенням цих різновидів права інтелектуальної власності. Проте ст. 176 КК України на сьогодні не передбачає кримінальної відповідальності за вчинення вказаних дій. Тому існує необхідність внесення зміни у КК з метою передбачення такої норми.

Необхідно зазначити, що головними проблемами України і причинами, через які Офіс торгового представника США визнав у негативному сенсі (на початку 2015 року) Україну «пріоритетною зарубіжною країною», на жаль, залишаються такі: перша проблема – управління системою організацій колективного управління, які несуть відповідальність за збирання та розподіл роялті серед американських й інших правовласників в Україні; друга проблема – використання державними органами України програмного забезпечення з порушенням прав інтелектуальної власності; третя проблема – порушення авторських та суміжних прав у мережі Інтернет.

Для подолання існуючих недоліків українською стороною були застосовані певні заходи. Зазначимо, що Централь-

ним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі та який реалізує державну політику в сфері інтелектуальної власності, є Державна служба інтелектуальної власності, для якої вироблення чітких позицій щодо вдосконалення та оптимізації колективного управління авторським та суміжними правами в Україні є одним із першочергових завдань.

Першим кроком, що необхідно зробити Службі в цьому напрямі, – це організувати аудит у зазначених органах для перевірки правомірності використання програмного забезпечення.

На нашу думку, треба обов'язково проводити вдосконалення захисту авторського права в Інтернеті; створювати освітню компанію, що роз'яснює шкоду піратства (як орієнтир наводиться ініціатива «Чисте небо»); встановлювати власникам основних піратських ресурсів і публічно пропонувати їм проводити «люстрацію контенту» у визначений термін; налагоджувати співпрацю між державними інспекторами з Держслужби інтелектуальної власності та правовласниками; створювати групи із взаємодії інспекторів з правоохоронцями та судами; проводити позапланові перевірки піратських ресурсів із оформленням актів, протоколів; застосовувати судові методи впливу на «невиправних піратів».

Майбутній закон про захист авторських прав в Інтернеті повинен бути максимально спрощеним; мають бути спрощені процедури доказів прав правовласника в суді; визначення того, що оператори і провайдери зобов'язані «сприяти запобіганню правопорушень»; внесення змін до законодавства про рекламу (заборона реклами на піратських сайтах (на сайтах, визначених судом порушниками прав правовласників); забезпечення виконання Держслужбою інтелектуальної власності та іншими органами вимог Постанови Кабміну № 1433 і № 253 (про порядок використання ПЗ в органах влади); легалізація ПЗ в органах влади; внесення змін до Кримінального і Митного кодексів у тому, що стосується виготовлення та збуту контрафакту;

проведення PR-кампанії, яка проінформує громадян про незаконність кардшарингу (спосіб перегляду супутникових каналів без абонентської карти); створення групи взаємодії інспекторів із правоохоронцями з питань кардшарингу; посилення відповідальності ТВ-провайдерів і телеорганізацій за порушення законодавства в сфері захисту авторських прав.

Висновки

На сьогоднішній день українське законодавство у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності потребує систематизації та реформування. Таким чином, слід на законодавчому рівні вирішити низку питань, що стосуються відповідальності осіб за порушення прав на об'єкти авторського права і суміжних прав, у випадку їх неправомірного використання. Беручи до уваги вдосконалення різноманітних форм і засобів порушення авторського права у сучасних високотехнологічних умовах розвитку суспільства, що має тенденцію до глобалізації та враховуючи малоефективну систему протидії цьому негативному процесові в Україні, означена проблема сьогодні набуває для нашої держави додаткової актуальності.

В Україні в останні роки, на жаль, має місце тенденція зростання кількості й різноманітності порушень авторського права, зокрема *піратства, контрафакції та пла-*

гіату. Вже протягом багатьох років залишається одним із найбільш високих у світі рівень порушення майнових авторських прав у мережі Інтернет (Інтернет-піратство).

На сьогоднішній день керівництвом держави застосовуються певні заходи, які націлені на покращення ситуації в цій сфері, серед яких, насамперед, передбачається поступове вдосконалення національного законодавства.

У ситуації, що вже склалася та існує, необхідно прискорити прийняття Закону України «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав», інших законодавчих актів, у яких важливо передбачити внесення системних змін щодо суттєвого посилення цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення авторського права.

Потребує також активізації і дієвості робота Державної служби інтелектуальної власності (як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері інтелектуальної власності). При цьому варто розуміти, що підвищення ефективності розв'язання складної проблеми порушень авторського права в Україні залежить від розробки й впровадження єдиної державної стратегії, у рамках якої має відбутися поєднання системних і координуваних зусиль фахівців законодавчої, науково-інтелектуальної, правоохоронної та державно-управлінської сфери.

Література

1. Абдуліна І. А. Міжнародний Альянс з інтелектуальної власності (ІПА) оприлюднив звіт про охорону і захист авторського права у 2015 р. / І. Абдуліна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: intelvlas.com.ua.
2. Грігор'янець Г. І. Визначення піратства в праві інтелектуальної власності та його основні ознаки / Г. Грігор'янець // Часопис цивілістики. – 2014. – № 16. – С. 64-67.
3. Грігор'янець Г. І. Причини виникнення сучасного піратства в авторському праві і суміжних правах та його наслідки / Г. Грігор'янець // Часопис цивілістики. – 2015. – № 18. – С. 229-4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» в редакції Закону України від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
5. Коваль А. М. Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав: теорія та практика / А. Коваль – К. : Юстиніан, 2005. – 320 с.
6. Проблема законодавчого забезпечення охорони інтелектуальної власності в Україні / [Електронний ресурс] <http://www.fic.kiev.ua/EventsUA/200103221.htm>.
7. Рудник Т. В. Відповідальність за порушення авторського права / Т. Рудник // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 248-251.
8. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посібник / Є. Ходаківський, В. Якобчук, І. Литвинчук – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 276 с.
9. Штефан О. О. Дещо до питання порушення у сфері авторського права / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 6. – С. 3-13.